

Peter Wawerzinek

Najdu tě / krkavčí láska

Myslel jsem si, že když se rozdám v psaní, uniknu bludnému kruhu vzpomínek. Psáním jsem se ponořil do vzpomínek hlouběji, než je mi milé.

SNÍH JE TO PRVNÍ, na co si vzpomínám. Svět celý zasněžený, není, co by mě těšilo, v poli strom opuštěný, bez listí bílo, vítr už tichou nocí vane a stromem zatřese, ze snu jen povstane a špiček dotkne se.¹ Zlehka sněží do vsi. Pak sněžení zesílí. V mé mysli je často zima. Sněží tolik, až si říkám, že v letech, která jsem strávil v dětském domově, existoval jen sníh, zima a mrazivý chlad. Vidím se celý zachumlaný. Pod nosem zmrzlé hleny. Věčné dítě zimy mezi dětmi zimy při každodenní stavbě sněhuláků. Je listopad. Sedím v prostorném automobilu, v černé limuzíně. Jsou mi čtyři roky a jsem uvnitř obrovského auta. V paměti mám sněhobílou krajinu. Řidič je jen temný náznak stínu. Den vyplněný sněžením si pamatuji jako první den svého života. Šedivý, zamračený den, který se probudí do rudých červánků a slibuje být krásný. Bezúspěšný den se zataženou oblohou, který zalezl za příkrov mraků a přes den se jako den vůbec netváří, přenechávaje své teritorium sněhu vířícímu z šedivé oblohy jako prach vyklepaný ze staré koňské houně. Jako zajíc nedokáže přes pole uniknout ježkům, volá na mě sníh: už jsem tu! Ach chladná zimo, jsi samý mráz, vzalas lesu listí zas a květinám zvadlé květy, pestré kvítky pobledly a slavík uletěl, ozve-li se ještě kdy? ²

Minulý týden zemřela ve Schwerinu pětiletá Lea-Sophie. Její rodiče ji nechali vyhladovět. Týden před její smrtí netrval příslušný sociální pracovník na tom, že dítě musí vidět. Na úřad péče o mládež byla učiněna oznámení kvůli neposkytnutí pomoci.

JSEM NA CESTĚ do dětského domova. Nemám ponětí, kam se mnou jedou, nevím, co mě na konci cesty čeká. Sedím v limuzíně. Je časně ráno. V krajině stojí mlha. V mlze je odpočívající mezník průsvitný. V mlze působí všechny věci v přírodě, jako by je někdo vložil do křišťálové misky. V mlze jsou lehké věci mnohem závažnější, než co váží celá planeta na misce vah světa. Všechno nepatrné je třeba v oné mlhavé nejasnosti nejprve vnitřně prožít. Za běžného dne opomíjený, velký, němý, nenápadně na kraji cesty spící mezník, jen se podívejte pozorněji, vystupuje z mlhy, bdělejší a získávající na vážnosti. V mlze ještě spočívá svět, ještě sní les i louky: však záhy, jen se shrne závoj, spatříš modré nebe a ztlumený svět podzimu se v chladném zlatě linout.³ Život je mlha a mlha je život. Tato slova, čtena odpředu i odzadu, bych mohl mít vytesaná zlatě na svém náhrobním kameni. Mlha je kolem mě, ta to se mnou myslí dobře.

POLE JE ROZPROSTŘENÉ jako noční košile. Je mi, jako bych slyšel krákorat vránu. Od té doby vrány ctím. Od tohoto pro mě prvního uvědomělého dne v sobě chovám nedílnou úctu k vránám a chuchvalcům mlhy. Mluvím o

mlze a vránách, když je řeč o lehkosti a tíze země, o tom, jak věci mizí v mlze. Všechno podivuhodné je v ní najednou zbaveno tajemství, už žádná všednost. Nejlip je mi v mlze, když krákorají vrány, které není vidět, a v mlze už se vůbec neví, na koho. Viděl jsem vrány v mlze. Ty vrány tedy zůstanou až do konce života mými osudovými ptáky. Vrány v mlze mě provázejí životem. V mlze budu oplodněn, mlhou budu počat. Chuchvalce mlhy jsou plodové vaky, v nichž jsem povstal. Víím, že v mlze je ukryt můj otec, o němž nikdo neví. Víím, že někde v mlze je uložena má matka, která zapomněla, kdo jsem. Jsem pozemšťan, který vyšel z mlhy, nebyl vypuzen z matčina rodičího traktu.

V březnu tohoto roku byla v hesenském Bromskirchenu zjištěna smrt čtrnáct měsíců staré Jacqueliny. Šest kilogramů vážící děvče mělo poloviční váhu, než mají jiné děti v jejím věku. Dítě nevidělo celé měsíce lékaře.

JE POZDNÍ PODZIM. **Září. Říjen.** Může být leden, únor, červen, červenec, srpen. Jen ve vzpomínce sněží tak mateřsky měkce. Píše se rok 1954. **Narodil jsem se.** Je devět let po válce. Nikdy není po válce, říká rozum. Rozvaliny jsou z větší části odstraněny. Za vesnicí, za městem, za metropolemi, kde lze vyhloubit jámy, **leží** navršené hromady sutin a patří k obrazu krajiny. **J**ako všechny války, které jsou ve světě vedeny, nepřetržitě od doby, kdy jsem přišel na tenhle svět. Varšavský pakt. Národní lidová armáda. Břicho mé matky, skládající se z jednotek, já v něm jako v kasárnách. Přání stát se: policajtem. V břiše Sovětského svazu, kterému má matka přiznává dalekosáhlá suverénní práva. Opuštěn matkou směrem na západ, zůstaven v dětském domově, někdy před dvacátým sjezdem KS SSSR.

Vůz se jmenuje Čajka, jako racek jezerní. Čtyř- nebo pětivéřový. To už dneska nedokážu říct. Má pod kapotou kolem dvou set koní, chlubí se řidič. **Nejvyšší rychlost** sto šedesát kilometrů v hodině, jednou si to vyzkoušel na letištní ploše. Je to pocit, říká řidič a hlasitě zamlaská, vidím ho ve zpětném zrcátku. Nejrady by mě povozil po celé zemi, vzlétl se mnou, vystoupal, narušil klid panující **nad** vrcholky hor, vránám ukázal, zatroubil jim do leteckého pochodu: Jako šipka stoupám k nebi, pozdrav slunci **zašlu**, na hemžení pod sebou zvysoka kašlu. **Hip hip hurá!** ⁴

Otázka: Je pravda, že stachanovec Ivan Ivanovič Ivanov vyhrál na všesvazové výstavě v Moskvě automobil luxusní třídy Čajka? **Odpověď:** V podstatě ano, ale nejde o stachanovce Ivana Ivanoviče Ivanova, nýbrž o alkoholika Petra Petroviče Petruškina, který na výstavě nevyhrál automobil luxusní třídy Čajka, nýbrž ukradl jízdní kolo.

Venku se chumelí a vločky pleskají o přední sklo. Listopadový sníh, **listopadový sníh**, raduje se dítě, které ve čtvrtém roce svého života vůbec nemluví, zdá se ponořené do sebe a rozumí všemu, **každé slovo vnímá**, a také ví, že zvědavý sníh naslouchal **a chce** se teď na mlčící dítě, sirotka bez matky a otce, podívat a srdečně ho pozdravit.

Dovnitř mé dětské limuzíny sněží. Sníh padá uvnitř i venku. Můj život nezná jiné roční období než zimu. Během roku vládne čas před zimou, samotná zima, a čas po zimě. **Roky stojí jako sněhuláci v řadě, na sobě nemají nic než děravé hrnce na hlavách a mrkve tam, kde jinak vyčnívá**

nos. A kolem mě věčná mlha. Roky sněhu v mlze. Dny sněhu v mlze mi dodávají na významu. Řídím se výplody své fantazie. Mně dveře limuzíny žádný řidič neotevřel. Mnoho dveří zůstává nově příchozímu zavřených, dítěti zapovězených. Vidím, jak mě někde vzadu v koutě berou za ruku; v místnostech, které postrádají lesk. Všední den a rytmus. Shromáždit se a vzít se za ruce. Napochodovat, odpochoďovat, stát, pochodovat na místě, vlevo v bok, vpravo v bok, tři kroky vpřed, dva kroky stranou, pustit se, za židli uchopit oběma rukama opěrku, přestat mluvit, nešklebit se, klidně dojít na místo, neběžet, posadit se na židli, dívat se dopředu, na vlastní talíř, nejdřív použít lžičku a začít jíst, až se řekne. Všechno, co je na talíři, pěkně sníst. Zůstat sedět, dokud nedojí poslední. Odříkat poděkování. Nástup, odchod, jít na pokoj, dokončit rozestlání, na povel usnout, po probuzení jít na záchod. Nestát všichni najednou u umyvadla. Zpátky a učesat se. Za tři minuty nástup na chodbě.

Abych se dozvěděl, jak to se mnou bylo, procházím hermetickými bariérami do bezpečných struktur, abych si byl svými vzpomínkami jistý, aby se mi dostalo dokladu, kde není ani stopy po zlatém klíči od zapovězených místností a kde je málo náklonnosti, kde není žádná a ani žádný jiný volný prostor, po celá desetiletí až do dnešního dne. Zůstaneš před branami vzpomínek, před zavřenými dveřmi, před branami nemožnosti, protože všední den, to byl jen poklus a předpisy. Fungoval jsi, v ohlášené době volna absolvoval ve skupině drobné dílenské práce, dokud byl tvůj dětský domov obálkou opatřenou hladkým pečetním voskem. Dokud ti nezačal připadat jako domácí vězení.

Vzpomenout si na tu dobu znamená vstoupit na dlažbu vyloženou mlčením, překonat roky izolace, psaním konečně otevřít dosud nepřekonané brány, vchody, závory a dveře a vstoupit do skutečné identity. Vejdi do katedrály, nádherným portálem, v každý bláznivý den jednou, vkroč dovnitř ve svých zaprášených botách, ó vejdi dovnitř, aby sis na pár minut odpočal, vkroč do katedrály, človíčku, vstup dovnitř, obejmeme tě ticho, každá zřítelnice se rozšíří, bude obrovská a rozzáří se v barvách oken. Každá hrud' se nadme, tady to dýchá velikostí, velikostí to tu dýchá. A sbor zpívá: domov stvořili lidé, á á, aby naučili kroky jít, velikost člověka ctít.

Celestýna nemůže obchody s řemeslnickými potřebami vystát. Když byla dvanáctiletá Berlínka před několika měsíci v Bauhausu, uviděla ležet v dlouhých regálech stříbrnou lepicí pásku – a musela okamžitě ven. Páska jí připomněla utrpení, které kdysi jen tak tak přežila. Protože byla příliš hlučná, zalepovali jí rodiče celé týdny, možná i déle, takovou páskou ústa. Zůstával v ní jen malý otvor, aby mohla dýchat.

ROZUM OBRAZ, který mi utkvěl v paměti a podle kterého mě přivezli ve velké luxusní limuzíně, navrhuje jako falešnou představu. Třináct let po druhé světové válce nebudou převážet čtyřletého opatrovance z dětského domova pro malé děti do domova pro předškoláky v tak důstojném přepychu. Ale mě nejde má falešná představa z hlavy. Nechci být převážen jako mlčící sirotek do dětského domova na rachotícím motocyklu, přitisknut k zádům muže v koženém kabátě. Nedopravili mě tam na žádném motorce. Byla to limuzína. Jsem sirotek. Motocykl nahradila limuzína.

Přemalovala vzpomínku. Tvrdohlavě se vzpírám rozumu. Trvám na limuzíně Cabrio se šesti či třinácti postranními dveřmi, pro mě za mě i s automaticky ovládanou střechou, která se dá podle libosti otevírat a zavírat, i když se v souvislosti s pojízdnými a v Sovětském svazu vyráběnými racky jezerními o posuvných střešních oknech nic neví. Kdykoli mám chuť, tak se na zadním sedadle postavím. Kdykoli se mi zachce, odsunu a zasunu střechu, aby si ke mně sníh našel cestu, rozvířil vločky a zadovádl si se mnou na zadním sedadle. Se svými vzpomínkami vystupuji proti všemu, co mi říká můj vnitřní rozum. Je to mé **přání**, které mi jako čtyřletému chlapci pomáhá na počátku mé vzpomínkové cesty proti vší rozumné úvaze do domnělé limuzíny. Nelíbí se mi představa, že mě do dětského domova vezli nějakou dodávkou, sanitkou nebo v dobytčáku nebo že mě tam snad dopravili obyčejným dálkovým autobusem.

POKUD SVÉ RODNÉ MATCE za něco vděčím, pak je to můj niterný vztah ke sněhu, **který** bych rád nazval svou senzibilitou vůči sněhu. Byla to matka, která měla čtyři děti, jaro, léto, podzim a zimu, jaro přinášející květiny, léto jetel, podzim hrozny a zima sníh. Sedím u okna a dívám se na zahradu svého prvního dětského domova, kam ze všech mraků padá sníh, kde leží sníh na sněhu a je možné pozorovat ptáčky, jak v něm marně hledají potravu, shlukují se kolem krmítka a živí se slunečnicovými jádérky v sádle. Sádlo jsem za bdělého dohledu kuchařky Kvítkové rozpustil, přelil je do květináče a dovnitř nasypal **slunečnicová semínka**.

U psacího stolu při psaní se můj sen o limuzíně rozplyne, jako se všechny krásné sny o lepším bytí tváří v tvář pravdě rozplývají, a to po celé zeměkouli bez ohledu na to, jak často a usilovně je lidé ve své beznaději sní. Přijíždím. Před dětský domov, **který** prožívám **jako** jeviště, **mě** přivázejí **jako nějaké zboží**. Ať se do svých prvních let vžívám z kterékoli strany, padá sníh a pálené cihly domu jsou rudé jako krev.

OPONA SE ROZEVÍRÁ a je vidět malou scénu, na níž začíná sněžit. Krvavě rudé jeviště je zahalené lesklou látkou. Jako bych se díval do roztrženého břicha matky, do mateřského lůna. Předjede muž v koženém kabátě. Zpoza scény slyším zvuk jeho auta. Za ta desetiletí se postupně proměnil, nepatří už motocyklu, ale limuzíně. Zdatní kulisáci předsunou před fasádu domu kamenné schodiště o třech schodech, na němž stojí tři ženy v bílém. Mohutný muž, až po lýtka zahalený do těžkého koženého kabátu, vystoupí a táhne za sebou malého kluka, kterému jsou čtyři roky, to jsem já. Muž v koženém kabátě mě přivádí před dům, před nímž tak zvědavě a v rozpacích o třiatřicet let později stojím, pouhých několik měsíců po pádu Berlínské zdi. Držím se muže v koženém kabátě za ruku, je jako hora, ale nevidím temeno jeho hlavy, ať se snažím a zakláním hlavu sebevíc. Táhne mě za sebou jako na laně, nemusí ani zvonit. Dveře se před ním otevírají, ještě než vstoupíme na schody.

Muž v kabátě popřeje ženám krásného dne. Nechci nic vidět. Schovávám se za jeho zády, on se vytasí s pouzdrém na tabák a papírky a pečlivě si ukrotí cigaretu. Leží mu v ruce, úplně **sněhobílá**. Sněhobíle mu žhne mezi prsty, když gestikuluje. To všechno vidím i nevidím, protože z toho všeho nevidím skoro nic. Josefův měsíc, březen, říká muž, a při těch slovech ze sebe vypustí oblak dýmu. Dýmu, který stoupá nad bezhlavým

mužem ve vířivých kruzích, nad výstupkem jeho ramene ztratí tvar a nakonec se rozplyne v oparu dne. Na Řehoře 12/3 přilétne vlaštovka přes moře. Na Benedikta si najde v domě místo. A na Bartoloměje už je zase pryč. Stará pranostika, říká dýmající muž, říká, že devatenáctého toho měsíce má člověk vyjít do přírody, aby se podíval na oblohu. Je-li jasná, zůstane taková po celý rok.

Tělnatá žena kývne: když to říkáte vy. Ještě nikdy jste se nespletl. Muž bafá a mluví a bafá. Z cigarety stále vychází kouř. Vychovatelky se zálibně usmívají. Chtějí přijmout dítě. Mám toho mrňouse s sebou, říká muž v koženém kabátě. Sáhne za sebe do prázdna, protože jeho pokusu polapit mě uniknu, uhnu před jeho nemotornou rukou. Ale nemůžu se rozplynout ve vzduchu. Nepodaří se mi zalézt do kabátu, který se zdá být odlit ze vzdorného, nepoddajného materiálu. Nedokážu se zachytit jediného záhybu, není kam zalézt. **Není** se kam schovat. Tak jen se ukaž, co jsi za výtečníka. Jistým hmatem, jako by chytal třepetající se tresku za žábry, mě napodruhé popadne za zády, přetáhne mě dopředu a představí úlovek udiveným vychovatelkám. Ty se vyděšeně popadnou za tváře a společnými ústy volají: Proboha ne, tohohle ne. Rozloučí se s dýmajícím mužem, jak nejrychleji to jde. Odvedou dítě do jeho nové říše. Čistě vonící domov. To dítě okamžitě vycítí. Jsem hubený. Neuvěřitelně zaostalý, hubuje ředitelka domova. Jsem zaostalý, myslí si chlapec, to **jsem** já.

Zpráva, že do domova přivezli zaostalého kluka, svolává kolem nově příchozího celý personál. Je středem neskrývané pozornosti: Myslím, že ta hlava se k ostatnímu nehodí. Proboha, podívejte se na ty jeho nohy. A jak hubená má ramínka! Mně se líbí jeho uši. Podívejte! Ta žebra! Vychovatelky stojí přede mnou s hlavami nakloněnými ke straně. Prohlížejí si mě svými nakloněnými hlavami odshora dolů. **Zdvihají** mě. Jak je lehký! Jako peříčko; člověk ho na ruce ani necítí.

Hlava na mém krku je zjevně příliš velká. Tělo slabé jako vřetenko, vychrtlé. Říkají mi pavouk. Kvůli mým slaboučkým rukám a nohám na mě volají sekáči nebo kudlanko. Postaví **mě** do vany a vydrhnou tvrdým kartáčem. Vyfoukají mi uši. Ostříhají vlasy, přistříhnou nehty. Dostaví se doktor. Ženy mě láskyplně hladí po vlasech. Chtějí mě zbavit strachu před doktorem, který má na sobě bílý plášť nevinnosti. Ostatní děti křičí, aby si ho svlékl. Ve mně plášť žádné obavy nevyvolává: ty jsi asi na pláště zvyklý, vid'?

Vezmou mě za pravé zápěstí. Řeknou matka. Nahmatají mi puls. Když to slovo vysloví, puls se nemění, zůstává stálý. Ve mně pojem matka žádné rozrušení nevyvolává. To slovo mi prolétne hlavou jako šipka prázdnou halou. Slova louka, pláž, míč, dům mi říkají víc. Louka je hra a bzukot včel, jídlo v přírodě.

Seznam nutných korekcí je dlouhý. Stojím před doktorem nahý. Vyzve mě, abych zhluboka dýchal, abych zadržel dech v plicích. Ohmatává mi jeden krční obratel za druhým, a pak jede po páteři dolů až k zadku, přejíždí mi špičatými prsty po vnitřní straně stehen. Zkoumá lýtka, kotníky, tiskne mi břicho, pokouší se zajet špičkami prstů pod žebra, vtlačí mi jejich bříska do důlků klíčních kostí. **Mám roztáhnout prsty u nohou**. Nechám si stlačit hlavu dolů, protáhnout krk, stojím vzpřímeně, křívím se, slyším, jak mi luská v kloubech, jsem na procedury zvyklý, nenaříkám, dělám, **co** mi říkají, na doktora se nedívám, dívám se ženám na halenky, spony, prsty,

ruce, sukně, pásy, vrásky, boky, punčochy, konečky vlasů nebo špičky bot. Bolí to? Vrtím hlavou. A tohle? Vrtím hlavou. A tohle? Na všechny otázky odpovídám zavrtěním hlavy. Vidím, jak se doktor nedůvěřivě dívá. Pak se náhle odvrátí. Mluví tichým hlasem. Vychovatelky mě pozorují, podívají se na něho, než současně přikývnu. Jedna z nich smrká do kapesníku a odchází. Doktor mluví o tom, co zjistil, určuje postupy. Bude to trvat tři roky, říká. To uběhne rychle. Ze zaostalého chlapce je třeba zformovat nezaostalého, než budu smět do domova pro školáky. Ředitelka se přidá: Tobě se nechce mluvit? No dobře. S nikým? Já jsem Bani. Smíš mi říkat Bani. Raději budeš mlčet? To je někdy lepší, mlčet. Ta ryba v akváriu, jen si ji poslechni, toho taky moc nenamluví.

Jako artikulační orgány nebo mluvidla označujeme části těla, kterých se využívá k tvorbě řeči. Nos. Patro. Jazyk. Hltan (pharynx). Hrtanová záklopka (epiglottis). Hrtan (larynx) s hlasivkami nebo hlasovými vazy. Průdušnice (trachea). Plíce a bránice. Důležité je jejich uspořádání v lidském těle. Kdyby zaujal hrtan u psa stejnou pozici jako u člověka, dokázal by pes vydávat podobné zvuky. Hlásky jsou zvukové vlny. Jazyk uvede do pohybu proud vzduchu, který je vytlačován z plic přes hrtan do horního artikulačního traktu (do úst, nosu a hrdla), a tak vznikají hlásky. Takovému proudu vzduchu říkáme egresivní. Egresivní proud vzduchu se rozkmitá. Kmity vznikají v hrtanu. Chrupavka kmity hlasivek usměřňuje. Prostoru mezi hlasivkami se říká hlasivková štěrbina (glottis). Hlasivky a štěrbina určují fonaci, výšku tónu a jeho hlasitost. Znělé hlásky, samohlásky a souhlásky jako [m], [b], [d] vznikají, když se hlasivková štěrbina zúží a hlasivky se rozkmitají. S výjimkou [n], [m], [ŋ] jsou všechny souhlásky a samohlásky v němčině orální. Měkké patro se sníží, vzduch uniká pouze ústy a nosem: tvoří se nazální samohlásky. Měkké patro se sníží, ústa jsou zavřená, vzduch proudí nosem: tvoří se nazální souhlásky [ŋ] a [m]. Rty se přitisknou k sobě, lze tvořit [m] a [p]. Rty se rozestoupí, [u] a [o] vytvoří slova *Uhr* a *Ort*. Spodní čelist ovládá rty. Jazyk je pohyblivý artikulátor. Lze jej posunovat dopředu a tisknout nahoru, pro vyslovení [i] se jazyk stlačí dozadu, pro [u] se lehce nadzvedne, a když chce člověk říct [a], přitiskne jazyk dozadu a dolů. Charakteristickým příznakem euforie u batolat je žvatlání. Dětské žvatlání je hravé a vzniká samoučelně. Nekonečné opakování jednotlivých hlásek, jejichž volná modulace vytváří velkolepé žvatlavé monology, působí na artikulační orgány, trénují je a cvičí. Dítě je svým vlastním jazykovým pedagogem.

¹ z básně *Verschneit liegt rings die ganze Welt* od Josepha von Eichendorffa (1788–1857)

² z básně *Ach bitterer Winter, wie bist du kalt!* od Johannese Theissinga (1912–1947)

³ z básně *Im Nebel ruhet noch die Welt* od Eduarda Mörikeho (1804–1875)

⁴ letecký pochod *Kerzengrad steig ich zum Himmel* (1912) vídeňského skladatele Hermanna Dostala (1874–1930)